

Maja Volk Živković

PEDESET GODINA FILMSKOG FESTIVALA U BERLINU

Berlin je "uskočio" u XX vek zastrašujućim kadrovima Leni Rifenštal, obeležen nacizmom, sravnjen do zemlje u jednoj od najžešćih bitaka Drugog svetskog rata, kada se na pobedničkoj strani više iskrvarilo nego na poraženoj, bombardovan i iskasapljen, podeljen na zone, lišen svakog građanskog ponosa i prava; zatim, deceniju kasnije, izolovan kao ostrvo, podeljen na dva dela dvostrukim zidom i minskim poljem između, da bi, konačno, posle četrdeset godina, rušenjem zida, u trećoj generaciji rođenih, povratio i iskupio svoju dušu.

Berlin 2000. godine, svakako, nosi u sebi mnogo više od faktografskog pogleda na prošlost. Elegancija, skromnost i lakoća življenja sa najmračnijim delovima prohujalih dana, mora da zadivi svakoga ko u sebi oseća težinu savesti. Probudene emocije neminovno vode u preispitivanje sopstvenih grešaka. Berlinci nisu jednostavno zaboravili, ni izbrisali, ni prekrojili, ni potisli, a ni komercijalizovali prošlost, kao što je istorijski uobičajeno u drugim kulturama. Našli su idealan *modus vivendi* za sebe, preinačivši bivšu realnost u paralelan svet umetnosti. Tako se na jedinom drumskom prelazu iz nekadašnjeg Zapadnog u nekadašnji Istočni Berlin, prozvanom *Check Point Charlie*, sada nalazi Muzej zida, u kome je pored parčeta sivog betonskog bloka, naknadno izvrlijanog grafitima, izložena istorija pokušaja prelaza pojedinaca i porodica s jednog kraja Berlina na drugi. Bizarne sudbine, filmske priče. Na drugom punktu, gde se vozom prelazilo sa Zapada na Istok, sada je u autentičnom ambijentu smeštena avangardna džez scena, gde se karte kupuju pored voštane figure policajca iz Istočnog Berlina...

Ako pokušamo da zamislimo život Berlinaca 1951. godine, vođen u zonama ispunjenim antagonizmom Istoka i Zapada, onda ideja o formiranju jednog međunarodnog filmskog festivala ima ne samo kulturološko značenje i, dakako, političko, već predstavlja način da se Berlincima povрати oduzeto dostojanstvo. Pri tom, ne zaboravimo činjenicu da je, između dva rata, upravo Berlin bio prestonica evropske filmske industrije.

Amerikanac Oskar Martaj (Oscar Martay) stigao je 1947. godine u Berlin, kao savetnik za film američkog Stejt Dipartmenta, obnovio 21 bioskop, uveo drastične popuste za gledaoce oba Berlina, omogućio sinhronizaciju stranih filmova i, konačno, postavio ideju i koncepciju novog međunarodnog filmskog festivala.¹ Osim naizgled plemenitih pobuda, njegova motivacija je dakako ležala i u političkoj igri, gde je nerešeno pitanje statusa Berlina trebalo svakako rešiti u korist Zapada. Stoga bi filmski festival, sa glamurom i holivudskim zvezdama namenjen svim Berlincima bio savršen poligon za isticanje ideja "slobodnog sveta". Istovremeno, dr Alfred Bauer, istoričar i savetnik za film,² predlaže gradonačelniku Berlina ideju o formiranju berlinskog Instituta za film, u okviru koga bi se jednom godišnje organizovala nedelja filma, kako bi se na taj način promovisao turizam i počeo priliv stranih gostiju u Berlin, po uzoru na tadašnje festivale u Veneciji, Lokarnu, Briselu.

No, od ideje do realizacije jednog svetskog festivala tih godina, u obeleženom Berlinu, trebalo je prevazići ogromne prepreke, kako domaće tako i strane. Nemački filmski producenti sa centrima u Bonu i Visbadenu su se žestoko protivili festivalu shvatajući ga kao mogućnost za dominaciju stranog filma na nemačkom tržištu; Međunarodna federacija filmskih producenata (FIAPF, /Federation Internationale des Associations des Producteurs de Film/) donela je 1950. godine odluku da se nacionalne selekcije mogu prikazivati samo na festivalima u Kanu i Veneciji, bojeći se hiperprodukcije filmskih festivala, poremećaja na filmskom tržištu i mogućeg opadanja interesovanja publike za ovakve manifestacije. Novopostavljeni direktor budućeg festivala, dr Bauer, se ipak obraća Nacionalnom centru za kinematografiju u Parizu, tražeći učešće francuskih producenata na predstojećem festivalu u Berlinu. Francuzi postavljaju uslov da festival ne bude takmičarski. Berlinu bi tako bio uskraćen takozvani A status filmskog festivala. Italijani takođe zvanično odbijaju učešće, čime Kan i Venecija ostaju zaštićeni.

Organizatori su ipak želeli žiri i takmičarsku atmosferu. Ne samo to, festival je morao da krene u junu 1951. godine i iz političkih razloga, jer je već tog leta

- 1 1953. godine Martaj je dao ostavku na mesto filmskog savetnika. Do 1955. godine radio je za Nemačku filmsku kuću (German production company). Danas je na čelu sopstvene producerske kuće. 1951. godine dobio je Zlatnog medveda za svoj doprinos osnivanju filmskog festivala u Berlinu.
- 2 Alfred Bauer je 1938. godine doktorirao sa tezom iz oblasti filmskog prava; proveo je tri godine u ratu. 1942. godine se priključio Univerzum Filmu (UFA), zadužen za planiranje produkcije nemačkih igranih filmova. Bio je aktivan u Reichsfilms-kammer Nemačkog Rajha. Od 1945. do 1948. godine kao ekspert za film, angažovan je od strane britanske vojne vlade kao savetnik za film, a od 1948 do 1950. godine u britanskom sektoru Berlina. Od 1951. do 1976. godine bio je direktor Berlinskog filmskog festivala.

najavljena filmska smotra svetskog filma za mlade (Welt-Jugend-Festspiele) u Istočnom Berlinu. Istočne Berlince je trebalo privući na zapadnu stranu...

Bauer se bori i sa finansijskim problemima, kao i sa organizacionim; kompromisno se formira domaći žiri, ustanovljava nagrada: Zlatni, Srebrni i Bronzani medved; prijavljen je veliki broj filmova i konačno, gala otvaranje festivala održano je u bioskopu "Titanija Palas", 6. juna 1951. godine. Hiljade ljudi ostalo je na ulici, u euforiji, iščekujući prve nemačke filmske zvezde: policija je zatvorila čitave blokove ulica, gradonačelnik Ernst Rojter (Reuter) je Berlin nazvao "oazom slobode i nezavisnosti, unutar sistema sile i opresije, koji umetnost koristi samo kao sredstvo propagande".³ Te večeri, prikazan je – van konkurencije – Hičkokov (Alfred Hitchcock) film *Rebeka*, sa Lorensom Olivijem (Laurence Olivier) i Džoan Fontejn (Joan Fontaine); prvom pravom zvezdom Berlinale-a.

Festival je bio pravi hit za Berlince iz oba kraja grada. Nagrade su dodeljene u četiri kategorije – drama, komedija, kriminalistički i avanturistički film, mjuzikl. Prvi Zlatni medved u kategoriji drame, dodeljen je švajcarskom filmu *Die vier im jeep*, Leopolda Lindberga (Leopold Lindtberg), Srebrni, italijanskom filmu *Il cammino della speranza*, Pjetra Đermija (Pietro Germi) a Bronzani engleskom *The Browning Version*, Antonija Eskvita (Anthony Asquith). U kategoriji mjuzikla, Zlatnog medveda je odnela Diznijeva *Pepeljuga* (Walt Disney).

Sledeće godine, iako je bilo izvesno da se festival nastavlja, nasledeni su problemi iz predhodne. Međunarodna federacija filmskih producenata i dalje je odbijala da dodeli takmičarski međunarodni status bilo kom drugom festivalu osim onima u Kanu i Veneciji. Zvanična svetska podrška je takođe izostala. Antinemačko raspoloženje je i dalje dominiralo štampom. Nemačka kinematografija nikako da stane na svoje noge. Ipak, jedan od retkih koji se oglasio pozitivno o Berlinu bio je američki reditelj Bili Vajlder (Billy Wilder): "Ceo svet iščekuje nemački film. Ako počnu da kopiraju Holivud, svemu će biti kraj."⁴

Na drugom festivalu u Berlinu, nije bilo žirija. Nagrade je dodeljivala publika, glasanjem ulaznicama posle projekcija. Zlatni medved otišao je švedskom filmu *Hon dansade en sommar*, reditelja Arnea Matsona (Arne Mattson), Srebrni medved francuskom *Fanfan, lala tulipan* (*Fanfan, la tulipe*) Kristijana Žaka (Christian Jaque), a Bronzani britanskom filmu *Plači voljena zemljo* (*Cry the Beloved Country*) Zoltana Korde. Interesantno je da su potpuno nezapaženo i kod kritike i kod publike prošli filmovi kao što su Kurosavin (Akira Kurosawa) *Rašomon* i *Reka* Žana Renoara (Jean Renoire). Berlinci su, očigledno, bili

3 Wolfgang, Jacobsen, *50 years Berlinale*, Nicolai, Berlin, 2000, str. 23.

4 *Ibid*, str. 33.

željni zabave, sjaja i zaborava... Te godine je, zabeležimo, započeo skromno svoj život prvi filmski sajam, preteča današnje velike distributerske fešte, jedne od najznačajnijih marketinških filmskih skupova u svetu.

1953. godine je za Berlinale (ovaj naziv se spontano odomaćio u javnosti) – uprkos protivljenju osnivača, i neposredne aluzije na Venecijanski bijenale – bila prava krizna godina. Neposredno pred početak trećeg festivala, izbile su velike političke demonstracije u istočnom sektoru. Veliki broj poginulih i ranjenih naterali su policiju da zatvori istočni sektor i onemogućí dolazak publike iz Istočnog Berlina na festival. Berlinska kriza se produbljuje. Pitanje kome Berlin pripada, ostaje nerešeno. Po treći put se ministar unutrašnjih poslova Zapadne Nemačke, Robert Ler (Lehr) izvinio zbog nedolaska na festival, čime je podvučen jaz između Berlina i Bona; velika zvezda Gari Kuper (Gary Cooper), obratio se Berlincima oštrim i jasnim rečima, direktno napadajući opresivnu politiku SAD i Makartijev (Joseph McCarthy) lov na veštice, poredeći tadašnju klimu u SAD-u sa atmosferom u Berlinu 1938. godine. Sam program festivala bio je kontraverzan, sačinjen od filmova sasvim različite strukture i sadržaja, od *Popodneva gospodina Iloa*, francuskog reditelja i komičara Žaka Tatija (Jacques Tati), do *Nadnice za strah*, Enrija Kluzoa (Henri Clouzot) i surovog realizma brazilskog filma *Bandit (O cangaceiro)*. Zlatni medved publike dodeljen je Kluzou, Srebrni medved italijanskom filmu *Magia verde*, Đan Gaspara Napolitana (Gian Gaspare Napolitano), dok je posebna nagrada berlinskog Senata dodeljena američkom filmu Elija Kazana (Elia Kazan) *Čovek na konopcu (Man on a Tightrope)*.⁵ Dr Bauer, po završetku festivala, suočen sa novim finansijskim problemima, daje ostavku na mesto direktora. Gradski Senat mu, konačno, izlazi u susret, čvrstim obećanjima da će festival opstati i Bauer se ipak prihvata organizovanja četvrtog Berlinale-a...

1954. godine donosi onaj dugo očekivani glamur, sjaj filmskih zvezda, bal na kome blješte Sofija Loren (Sophia Loren), Đina Lolobridida (Gina Lollobrigida) i Ivona de Karlo (Yvonne de Carlo), svuda su majice sa ispisanim porukama "Berlin pozdravlja Polu Vesli" (Paula Wessely). Narod satima strpljivo čeka ispred hotela, ne bi li ugledao Vitorija de Siku (Vittorio de Sicá), Kurta Jirgensa (Curd Jurgens) ili Evu Bartok. Publika i dalje dodeljuje nagrade, zaobilazeći Kurosavu... Zlatnog medveda odnosi *Hobsonov izbor*, Dejvida Lina (David Lean), Srebrni odlazi italijanskom filmu *Hleb, ljubav i fantazija (Pane, amore e fantasia)* Luidija Komenčinija (Luigi Comencini), a Bronzani francuskom filmu *Le defroque*, Lea Žoanona (Leo Joannon). Posebnu nagradu te godine dobija Volt Dizni, za "podršku festivalu izborom svojih najboljih filmova".

5 Kazanov film se bavi prebegom češkog artiste na Zapad, što je u hladnom ratu bio presudan faktor za dodelu nagrade u zapadnom Berlinu

Koliko se u filmskom svetu ne može mirno predviđati i planirati, pokazuje 1955. godina u Berlinu. Uprkos poboljšanom obezbeđenju, barikadama između publike i slavnih glumaca, nijedna strana zvezda nije došla. Od domaćih, publika je pozdravljala Romi Šnajder (Romy Schneider) i Mariju Šel (Maria Schell); Međunarodna federacija filmskih producenata i dalje je tvrda i nepopustljiva prema Berlinu, zabranivši na festivalima dodelu političkih nagrada, čime je anulirana berlinska posebna nagrada za film koji "najbolje prikazuje ideale sveta okrenutog slobodi".

No, dr Bauer i njegov tim se ne predaju. Izborivši se za veći budžet, odvajaju pozamašnu sumu (60 000 DEM) za vizuelnu reklamu festivala. 19000 postera, 210 000 propagandnih listića deljeno je po Zapadnoj Nemačkoj i inostranstvu, zastave kao i posebni postereri lepljeni su u centru i na Tempelhof aerodromu. Kurfirštendam ulica je očišćena od automobila, osvetljena noću kao i sve zgrade u zapadnom delu koje nisu bile oštećene ratom. Dodajmo još i 120 velikih panoa sa 480 postera, okrenutih prema Istoku, da bi se lakše videli iz Istočnog Berlina...

Interesantno je da je publika ove godine ignorisala film *Sedam godina vernosti* (*The Seven Year Itch*) sa Merlinom Monro (Marilyn Monroe) i po prvi put, Zlatnog medveda dodelila nemačkom filmu – *Pacovi* (*Die ratten*), Roberta Zidmarka (Siodmark). Srebrni medved otišao je španskom filmu *Marcellino, pan y vino*, Ladislava Vajde, dok je Bronzani medved dodeljen Premingerovom (Otto Preminger) filmu *Karmen Džons*.

Na konferenciji u Vašingtonu, Međunarodna federacija filmskih producenata konačno je, 1956. godine, dodelila Berlinale-u A status među filmskim festivalima. Od ovog trenutka, Berlin će preuzeti posebnu ulogu u svetu filma, u svojoj misiji pomirenja različitih svetova. Na šestom festivalu, učestvovala su svojim filmovima 34 zemlje, pet je poslalo delegate i posmatrača. Bilo je 1100 učesnika festivala, od kojih 500 novinara, i veliki broj zvezda: Gari Kuper (Gary Cooper), Trevor Hauard (Trevor Howard), Mišel Morgan (Michele Morgan), Žana Moro (Jeanne Moreau), Bob Houp (Bob Hope)... Prvi međunarodni žiri, kojim je predsedavao Marsel Karne (Marcel Carne), dodelio je Zlatnog medveda filmu *Poziv na ples*, Džina Kelija (Gene Kelly), Srebrnog *Ričardu III*, Lorensa Olivijea, i Srebrnog medveda za najbolju režiju, Robertu Oldriču (Robert Aldrich) za film *Jesenje lišće* (*Autumn Leaves*). Zlatni medved za najbolju mušku ulogu dodeljen je Bertu Lankasteru (Bert Lancaster) za ulogu u filmu *Trapez*, američkog reditelja Karola Rida (Carol Reed). Berlin, čini se, nezaustavljivo hrli novim godišnjicama...

Ako su pedesete imale za cilj da se festivalom u Berlinu promovišu ideali slobodnog sveta, promenom političkih strujanja u Evropi, produblivanjem političke berlinske krize, otvaranjem novih festivala koji dovode filmove iz Rusije i istočnog bloka, Berlinale je uskoro morao da se drastično promeni u

organizaciji i koncepciji. Njegov međunarodni značaj doveden je u pitanje zbog upadljivog i namernog odsustva filmova iz istočnih zemalja. Kan je već dopustio učešće filmovima iz zemalja sa kojima Francuska nema diplomatske odnose; Karlovi Vari, takođe, dobijaju status A festivala i obezbeđuju znatno učešće američkog filma; slogan festivala – "Berlin, bastion slobode", više nema opravdanja.. Promene su bile neminovne.

Sistem poziva nacionalnih selekcija na učešće, isključivao je mogućnost odabira kvalitetnijih filmova za festival; istočne zemlje i Sovjetski Savez, sa izuzetkom Jugoslavije, godinama su bojkotovale Berlinale, podržavani iznutra levo orijentisanim nemačkim kritičarima i filmskim stvaraocima. Godine 1958, upućen je po prvi put poziv Sovjetskom Savezu za učešće na festivalu, ali je odbijen zbog greške u formulaciji;⁶ Berlinale, u nameri da pokaže svoju nepristrasnost i otvorenost za nove tendencije u filmu, otvara se prema francuskom novom talasu i mladim stvaraocima širom sveta, obezbeđujući regularno učešće filmovima iz trećeg sveta. U Berlinu Zlatnog medveda dobijaju Bergmanove (Ingemar Bergman) *Divlje jagode*, Zlatnog medveda za najbolju mušku ulogu Sidni Poatje (Sidney Poitier), dok Trifo (Francois Truffaut), Šabrol (Claude Chabrole) i Luj Mal (Luis Male) postaju domaći gosti Berlinale-a, paralelno sa zvezdama kao što su Žan Pol Belmondo (Jean-Paul Belmondo), Džin Keli (Gene Kelly), Ričard Vidmark (Richard Widmark), Žan Gaben (Jean Gabin).

Početakom šezdesetih, Berlinale naizgled teče uobičajeno, okrenut i dalje zvezdama, ali poznatih kao da više nema. Sa gorčinom će dr Bauer izjaviti kako međunarodni festival u Moskvi, plaćajući gostima sve troškove, zapravo otima glumce Berlinu. Ultimatum Nikite Hruščova dovodi do treće, do sada najdublje krize Berlina, i rastuća tenzija rezultira brutalnim dizanjem zida između Istočnog i Zapadnog Berlina, 13. avgusta 1961. godine. Zapadni Berlin, povezan sa Federalnom Republikom Nemačkom jedino vazdušnim mostom, trpi posledice svoje izolacije. Postavlja se pitanje da li da se festival izmesti iz Berlina u neki drugi grad Zapadne Nemačke? Rastući ugled Oberhauzena takođe ne pomaže mnogo Berlinale-u; naprotiv, oduzima mu takmičarsko učešće kratkog i dokumentarnog filma. Nemačka kritika tog vremena, izrazito levo orijentisana, ne šteti festivalu, nazivajući ga skupom prijatnih ljudi i osrednjih filmova. Tokom osmog festivala u Oberhauzenu, 1962. godine, 26 nemačkih filmskih stvaralaca potpisuće manifest novog nemačkog filma, prateći ideje francuskog novog talasa i britanskog slobodnog filma, obeležavajući tako početak autorskog filma u Zapadnoj Nemačkoj. Još uvek u šoku od podizanja

6 Sovjetski Savez se žalio na učešće zapadnonemačke vlade u organizaciji festivala koji se održava u Berlinu, gradu formalno na teritoriji Istočne Nemačke, čiji status još uvek nije rešen.

zida, i pod utiskom čuvene rečenice "Ja sam Berlinac" koju je izgovorio Džon F. Kenedi tokom šestočasovne posete Berlinu 1963. godine, za vreme festivala formira se posebna TV veza, prikazujući tokom šest noći festivalske filmove na televiziji, ne bi li omogućila istočnim Berlincima da na ovaj način ostanu u vezi sa zapadnim sugrađanima.

Pod velikim pritiskom domaćih kritičara, Senata i zbivanja na drugim filmskim manifestacijama, dr Bauer 1965. godine po prvi put deli program na tri dela: zvanični – takmičararski, informativni – za filmove koji su već prikazani na drugim festivalima i reprezentativni – otvoren za zemlje i producente koji imaju filmove na sajmu filma i žele, na sopstvenu odgovornost, da prikažu pojedina filmska dela. 1966. godine počinju prve televizijske debate o budućnosti filma u kojima, vrlo blede, učestvuju Roman Polanski, Pier Paolo Pasolini (Pasolini), u Berlinu više puta nagrađivani Satjadžit Raj (Satyajit Ray) i Volker Šlendorf (Schlondorff). Te godine osnovana je Nemačka akademija za film i televiziju. Kritičari, koje predvodi Enno Patalas (Enno Paatalas), sve više se bore za koncepciju Berlinskog festivala kao festivala autorskog a ne komercijalnog filma, autentičnog a ne kao kopije Kana ili Venecije, za mlade autore, zagovarajući Berlin kao mesto novih tendencija a ne šou biznisa, ignorišući dosadašnje napore organizatora. Uprkos zalaganjima dr Bauera i velikom broju autorskih imena koji su prodefilovali Berlinom, napadi na festival su sve žešći. Iza ovih, na izgled estetskih, argumenata stoji vrlo jaka levičarska politička struja koja je namerila da sruši u narednim godinama Berlinski festival. Dešavanja u burnoj 68. godini, kada je jedini put prekinut Kanski festival zbog studentskih demonstracija, dok su protesti potresali Oberhauzen i Pezaro, bila su uvod u najveću krizu Berlinale-a, koja će se desiti sudbonosne 1970. godine, i kojoj će "kumovati" upravo jugoslovenski član žirija, reditelj Dušan Makavejev.

Učešće jugoslovenskih filmova bilo je dragoceno organizatorima Berlinskog festivala. Jugoslavija je jedina socijalistička zemlja koja ne bojkotuje Berlinale, i čiji su filmovi u kontinuitetu pozivani na učešće još od 1953. godine. Dr Bauer je redovni gost Jugoslovenskog filmskog festivala u Puli. Uspeh i svetski ugled našeg filma, upravo je stečen krajem šezdesetih godina u Berlinu, počev od 1967. godine, kada Živojin Pavlović dobija Srebrnog medveda za režiju filma *Buđenje pacova*. Naredne 1968. godine upravo je Dušanu Makavejevu dodeljena specijalna nagrada žirija – Srebrni medved za film *Nevinost bez zaštite*, i to u konkurenciji sa Hercogom (Werner Herzog), Godarom (Jean-Luc Godard) i kontraverznim Žan Mari Štraubom (Jean Marie Straub). Konačno, 1969. godine, Zlatni medved odlazi u ruke Želimiru Žilniku, za film *Rani radovi*, pobedivši tako u konkurenciji Šlezingerovog (John Schlesinger) *Ponoćnog kauboja*, Brajana de Palmu (Brian de Palma), Luisa Bunjuela (Luis Buñuel) i Petera Zadeka. Nijedan jugoslovenski reditelj više neće ponoviti

ovaj uspah u Berlinu, sve do Emira Kusturice, čiji (francuski) film *Arizona Dream* osvaja, 1993. godine, Srebrnog medveda.

1970. godine studentski nemiri u Berlinu doživljavaju vrhunac. Izolovani Zapadni Berlin postaje grad usamljenih starih ljudi i militantne omladine. Sredovečna, radna populacija građana kao da je nestala iz grada. Te godine sam se i ja po prvi put obrela u vreme festivalskih dana u Berlinu. Veoma dobro pamtim nervozu, nemir, uzbuđenje, promene situacije iz sata u sat, ubeđivanja, jurnjavu između organizatora i članova žirija, tajna hotelska dogovaranja i radost članova žirija ispoljenu prilikom uspešnog miniranja festivala. Skandal koji sam osetila, detaljno su objasnila dokumenta štampana trideset godina kasnije. Plan nemačke levice, začat verovatno još tokom Kanskog festivala, da se prekine Berlinski festival tekao je ovim redom: prva četiri dana festivala protekla su mirno, publiku nije uznemirio ni Brajan de Palmin *Dionis 69*, sve do projekcije zapadnonemačkog filma *O.K.* Mikaela Verhovena (Michael Verhoeven), čija je tema bio autentičan događaj, silovanje i ubistvo vijetnamske devojčice od strane američkih vojnika tokom rata u Vijetnamu. Film je dobro primljen, ocenjen kao provokativan, snažan, politički film. Sutradan zaseda žiri, čiji je predsednik Amerikanac Džordž Stivens (George Stevens). Žiri nalazi da je film uvredljiv za američku naciju i sa šest prema tri glasa, usvaja predlog da se film *O.K.* povuče iz programa, dok "selekciona komisija ne potvrdi da film ispunjava međunarodne festivalske uslove".⁷ Makavejev se, zatim, ograđuje od rada žirija pismom dr Baueru, tvrdeći da je žiri preuzeo ulogu cenzora i time prekoračio svoja ovlašćenja, ali, takođe, tendenciozno saopštava (privatno) istog dana Robu Hauveru (Rob Houwer), producentu filma *O.K.*, ishod sastanka žirija, čime krši zagarantovanu tajnost rada međunarodnog žirija i praktično izaziva javni skandal. Vest da je film isključen iz programa brzinom munje se širi, sve novinske agencije je objavljuju i skandal je van kontrole. U ponoć su novinari doneli rezoluciju kojom se traži ostavka žirija zbog njihovog stava prema filmu *O.K.* Posebnu konferenciju za štampu, sutradan, priređuju reditelj i producent filma. Dr Bauer ističe svoj položaj i činjenicu da je jedino selekciona komisija kompetentna da izabere, odnosno odbije neki film, te da je stoga film *O.K.* još uvek u konkurenciji. No, njegova izjava stiže prekašno, "hitac" u festival je već ispaljen. Posle niza rasprava, deklaracija, pisama, objava, zahteva da se Makavejev – zbog prekršene zakletve – isključi iz žirija, dolazi ključna konferencija za štampu, gde je Festival napadnut od strane snažne novinarske levice. Sutradan, novinar Rudolf

7 Jacobsen, Wolfgang, *50 years Berlinale, ibid.*, str. 166. Misli se na kontraverznu stavku u pravilniku festivala, nametnutu regulacijama FIAPF (Međunarodne federacije filmskih producenata) u kojoj stoji da izabrani filmovi treba da "doprinesu razumevanju prijateljstva među ljudima različitih nacija".

Ganc (Rudolph Ganz) predaje rezoluciju kojom se traži ostavka žirija, povlačenje svih filmova iz konkurencije i ostavka dr Bauera. Atmosfera je usijana, glasanje je nemoguće izvesti. Sledi poslednja sednica žirija (koji se raspada) i na kojoj se donosi poslednja odluka o prekidu zvaničnog programa. Drugi programi će se normalno odvijati do kraja festivala. Nagrade nisu dodeljene.

Ovaj šturi, faktografski sled događaja možda najbolje ilustruje političke igre, nezaobilazne na filmskim festivalima, a odigrane toliko puta farsično u ime estetike i brižljivo zataškane u istoriji filma. Plan o rušenju Berlinale-a, o kome se pričalo još u Parizu, mesecima pre početka festivala, izveden je zahvaljujući lažnim disidentima, povezanim sa zapadnom levicom, koji će srušiti upravo one koji su ih i stvorili. Drevna priča, koja je u slučaju Berlinale-a, rezultirala i nečim pozitivnim: od 1971. godine uveden je novi program, Forum mladog filma, u koji će se slivati sve što je novo, eksperimentalno, originalno, debitanatsko i moderno u svetskom filmu.

Sedamdesete, možda najplodnije godine u razvoju svetskog filmskog izraza, godine preispitavanja, hrabrosti, provokacija, buntovništva, upravo su konačno uobličile profil Berlinale-a. Dva paralelna koloseka, zvanični program i Forum mladog filma, omogućio je uvid u sve aspekte savremenih strujanja, omogućivši razmenu ideja proverenih stvaralaca kao i debitanata, bez obzira na zemlju iz koje dolaze. U Berlinu će se po prvi put oglasiti filmskoj javnosti i Stiven Spielberg (Steven Spielberg) svojim filmom *Duel*, dok će nekadašnji mladi buntovnici francuskog i nemačkog novog filma, polako prelaziti u cenjene članove međunarodnog žirija. 1974. godine, po prvi put u istoriji festivala, Sovjetski Savez učestvuje svojim filmovima u zvaničnoj konkurenciji. 1975. godina biće "godina žena", kada je ogroman broj žena reditelja učestvovao i u Forumu i u zvaničnom programu. Te godine, Marta Mesaroš (Meszaros) osvaja Zlatnog medveda filmom *Usvojenje*. U Forumu učestvuje još jedna Mađarica, Judit Elek, zatim Ivona Rajner (Yvonne Rainer), Šantal Akerman (Chantal Akerman), dok Danska šalje film potpisan od strane "crvenih sestara". Za celokupan doprinos svetskom filmu, Berlin te godine dodeljuje počasnog medveda Vudiju Alenu (Woody Allen).

1976. godine počinje novi prodor američkog filma na evropsko tržište, upravo putem evropskih filmskih festivala, pre svega Berlinskog. Ove godine traži se i dostojan naslednik dr Bauera – javnim konkursom u novinama, na koji se prijavljuje niz kandidata, od kojih je bar devet u najužem izboru, među kojima i kritičar i teoretičar filma Ulrich Gregor (Ulrich Gregor), kao i novinar i urednik Die Zeit-a, Volf Doner (Wolf Donner). Doner će pobediti i voditi Berlinale tokom sledeće tri godine.

Pod Donerovim vodstvom, ojačaće prisustvo nemačkog novog filma na festivalu, razviće se sajam filmova, pojačaće se reklama i popularizacija Berli-

nale-a, a jaka konkurencija između zvaničnog programa i Foruma mladih rezultiraće ukupnom jačom selekcijom filmova. Program zvani Retrospektiva, ubuduće će preuzeti i voditi nemačka kinoteka. Otpočinje i prvi festival filmova za decu, u okviru Berlinale-a.⁸ Pojavljuju se prve knjige na nemačkom jeziku o Biliju Vajdleru (Billy Wilder), Ernstu Lubiču (Ernst Lubitsch) i Fredu Cinemanu (Fred Zinnemann). I najdrastičnija promena – Berlinale se pomera u zimske mesece, kraj februara, što ilustruju pletene kape koje se dele kao propagandni materijal pre početka festivala. Do sada je Berlinale bio uklješten između Kana i Venecije – razlike u koncepciji trebalo je podvući i izdvojiti Berlin kao festival osobenog umetničkog stila. Doner tih dana piše: "Kan u budućnosti želi u svakom deliću festivala i po svaku cenu da bude spektakularan, prestižan, sa zvezdama ispred i iza kamera, dobro etabliranim filmom i okružen džet setom. Berlin je posvećen mladom filmu, i koristi festival kao međunarodnu pozornicu za prikazivanje nemačkog filma. U Berlinu, rame uz rame sa zvaničnom selekcijom, dešavaju se važni događaji kao što su međunarodni Forum mladog filma, istorijska Retrospektiva i informativni program. Kan – Berlin, to znači kontrast a ne suparništvo."⁹ No, Doner napušta Berlinale posle tri godine, prihvativši ponudu časopisa Der Spiegel. Samo tri nedelje pred početak festivala 1979. godine, rešena je dilema oko naslednika i za direktora je određen Moric de Hadeln (Moritz de Hadeln)¹⁰.

Svega četiri filma je prikazano u zvaničnoj konkurenciji, te 1979. godine, kada je 23. februara prikazan *Lovac na jelene* Majkla Ćimina (Michael Cimino). Bura koju je izazvao, ravna je skandalu koji je izazvao Verhovenov film *O.K.*, devet godina ranije. Sovjetska delegacija uručila je protest, jer film "vreda osećanja herojskog vijetnamskog naroda", dodavši da "je sovjetska delegacija na vreme upozoravala više puta upravu festivala, pozivajući se na proteste koji su usledili posle projekcije ovog filma na filmskom festivalu u Beogradu".¹¹ Sovjetska delegacija zatim povlači svoje filmove sa festivala i napušta Berlin.

8 Poredeći koncepciju prvih beogradskih FEST-ova i strujanja u tadašnjim evropskim festivalskim krugovima, jasno je da je upravo Berlinale imao presudnu ulogu u određivanju umetničkog profila i pratećih programa Beogradskog festivala, uključujući i dečju paradu u okviru FEST-a, koja, na žalost, nije bila dugog veka.

9 *Ibid.*, str. 255.

10 Moric de Hadeln je rođen 1940. godine u Eksiteru, Velika Britanija. Detinjstvo je proveo u Švajcarskoj. Studirao je u Parizu prirodne nauke, zatim film. Od 1961. godine bavi se foto-reportažom, 1963. godine režira prvi dokumentarni film o hodočascima u Šartru, zatim 1967. godine o omladini uoči maja '68, *Senke i prikaze (Ombres et mirages)*. Od 1964. godine je asistent montažera i kamerman, zatim asistent režije. 1969. godine osniva festival dokumentarnog filma u Nijonu, koji će voditi sve do 1979. godine. Od 1972. do 1977. godine je bio direktor međunarodnog filmskog festivala u Lokarnu.

11 *50 years Berlinale*, *ibid.*, str. 268.

Iste večeri, Kuba, Istočna Nemačka, Mađarska, Poljska, Bugarska i Čehoslovačka ulažu proteste i povlače svoje filmove iz programa. Od socijalističkih zemalja, jedino protest iz Rumunije izostaje. Dva člana žirija, Mađar Pal Gabor i Vera Hitilova (Chytilova) iz Čehoslovačke daju ostavke. Sutradan se zemlje trećeg sveta solidarišu sa socijalističkim zemljama i povlače svoje filmove. No, ovoga puta festival se ne prekida. Selekcioni odbor izjavljuje da "bez obzira kako mi ocenjivali film, po sadržini ili estetici, nalazimo da ovaj film otvara raspravu, a to je nešto čega nijedan filmski festival, a pogotovo Berlin ne sme da se stidi."¹² Kompromisno, Ćimino ostaje bez ijedne nagrade.

1980. godine, Berlinale slavi tridesetogodišnjicu, a Forum desetogodišnjicu postojanja. Moric de Hadeln vodi zvanični program, Info-šou, Restrospektivu, Dečji filmski festival i Filmski sajam, dok ravnopravno na starom mestu direktora Foruma mladog filma, produženog sa osam na deset dana, ostaje Ulrich Gregor (Ulrich Gregor). Berlin spremno dočekuje mladi španski film, koji cveta posle Frankove vladavine, promoviše autore kao što su Portugalac Manoel de Oliveira, i nasleđuje probleme sa skeptičnim Sovjetima, kojima se u specijalnim projekcijama prikazuju mogući sporni fimovi kao što je *Ninočka*, Bilija Vajdlera, planirana za retrospektivu (uvažavajući protest Sovjeta, film nije prikazan). Štampa hvali ruski film *Mokva suzama ne veruje* Vladimira Menšova (Menshov), i Vajdinog *Dirigenta* (Andrzej Wajda). Prašinu dižu provokativni film sa homoseksualnom temom – *Gluvarenje*, Viljema Fridkina (William Friedkin) i pornografski akcentiran *Kaligula*, Tinta Brasa (Tinto Brass).

Tokom osamdesetih godina Berlinale će se suočiti sa ponovljenim kriznim žarištima, kao što je osetljivo pitanje učešća zapadnonemačkih reditelja na festivalu, koji će pretiti bojkotom svaki put kada selekciona komisija oceni njihove filmove kao osrednje. Imidž festivala takode se menja i kao da se ugleda na početak, te se od takozvanog džemper-festivala, ponovo vraća glamuru i holivudskim zvezdama. Retrospektivu filmova i samog Džejsma Stjuarta (James Stewart) Berlin će pozdraviti stojeći, ovacijama, 1982. Iste godine nemački film ulazi u modu sa Fassbinderovom (Reiner Werner Fassbinder) *Veronikom Fos*.

1983. godine 4500 gostiju je akreditovano na festivalu. Na sajmu je prikazano 394 filma iz 43 zemlje, Forum beleži 63000 gledalaca. Nezavisni američki film postaje nezaobilazni učesnik festivala. 1986. godine Berlinale otvara spektakularno Felinijev (Federico Fellini) film *Džindžer i Fred*. Iste godine na Forumu je prikazan dokumentarni film u trajanju od 9 i po sati, *Shoah* (*Istrebljenje*) Kloda Lancmana (Claude Lanzman), o nacističkim metodama uništavanja evropskih Jevreja. Još četiri filma sa istom tematikom su uvršćena

¹² *Ibid.*, str. 269.

u programe Berlinale-a. Drugi akcenat te godine bio je na novom argentinskom filmu, sjajnoj *Zvaničnoj verziji*, Luisa Puenca (Puenza). Dr Alfred Bauer, prvi direktor i osnivač festivala, umire 1986. godine i Berlinale će ustanoviti novu nagradu, nazvanu njegovim imenom, namenjenu filmu koji otvara nove perspektive u kinematografiji. Info šou menja ime u Panoramu, a 1987. godine, sa perestrojkom u Rusiji, stižu i do tada zabranjeni sovjetski filmovi. Berlin slavi i rehabilituje Andreja Tarkovskog (Andrei Tarkovsky), preminulog u egzilu 1986. godine, zatim prikazuje filmove Elema Klimova, Gleba Panfilova, Aleksandra Sokurova, Kire Muratove, Sergeja Paradžanova (Sergei Parajanov), Andreja Mihalkova Končalovskog (Andrei Mikhalkov Konchalovsky).

1988. godine, u fokusu je azijski film. Forum prikazuje filmove iz Koreje, Kine, Hong Konga, Japana, Filipina i Vijetnama. Zang Jimou (Zhang Yimou) osvaja Zlatnog medveda filmom *Hong gaoliang*. Sledeće godine, Amerikanci uzvraćaju udarac i Zlatnog medveda odnosi Bari Levinson (Barry Levinson) filmom *Kišni čovek*.

Devedesete godine donose novu promenu Berlinu: posle trideset godina, srušen je zid između Zapada i Istoka. Ispred Brandemburške kapije, pored ostataka zida, poziraju Deril Hana (Darryl Hannah), Seli Fild (Sally Field), Majkl Daglas (Michael Douglas) i Oliver Stoun (Oliver Stone). Nova budućnost, ujedinjenje dve Nemačke, izmeštaju festival iz bioskopa na ulice. Od Berlinale-a se takođe očekuju promene, u skladu sa političkim trendovima. Izbijanje zalivskog rata, 16. januara 1991. godine, za trenutak dovodi u pitanje održavanje festivala. Pojedini gosti iz SAD-a i Izraela otkazuju dolazak, no, festival se održava, sa nedostižnom brojkom od čak 8342 gosta. Volker Šlendorf (Volker Schlöndorff) gorko izjavljuje da predsedava "nemim ratnim žirijem"¹³, ali njegova poruka nema dubljeg odjeka.

1992. godine Kan sprema novi napad na konkurente i najavljuje pomeranje datuma festivala ili ranije – u proleće, što bi naudilo Berlinu ili kasnije – prema jeseni, što bi uzurpiralo Veneciju. Od strane Nemačke, intervenisali su ministar spoljnih poslova Genšer (Hans Dietrich Genscher) i ministar unutrašnjih poslova Volfgang Šaub (Wolfgang Schaube). Kan ostaje tamo gde je, ali rat festivala tinja bez prekida – Italijani i dalje ne prikazuju filmove u Berlinu, jer ih čuvaju za Kan. Amerikancima je svejedno, njih interesuju samo bolji uslovi za prodaju filma. Konačno, 1993. godine, Berlinom dominira film iz Evrope, Afrike i Azije – američki film je za trenutak potisnut iz programa. Kusturica otvara Berlinale filmom *Arizona Dream*, uz proteste ispred sale¹⁴ i ovacije u dvorani. Pod nazivom "Više nećemo rat" ("No more War"), prikazani su posebni

13 *Ibid.*, str. 404.

14 Kusturica je tih dana optužen u nemačkoj štampi da je "prosrpski" orijentisan, što su energično pobili i uprava festivala i sam Kusturica.

filmovi vezani za ratna događanja u bivšoj Jugoslaviji: dokumentarni film *Jedan dan u smrti Sarajeva* (*Un jour dans la mort de Sarajevo*) ocenjen kao patetičan i povremeno nepodnošljiv u komentaru, nastao pod idejom francuskog filozofa Bernara Anri Levija (Bernard Henry Levy) i dokumentarni film Romulda Karmakara (Romuald Karmakar) *Ratne glave*, o 19-godišnjem hrvatskom dobrovoljcu iz Minhena, koji svojom hladnom ispovešću podvlači apsurd svakog ratnog sukoba. Azijski film nadire imenima kao što su kineski reditelj Ksi Fej (Xie Fei) i tajvanski Ang Li (Ang Lee).

1993. godine dodeljuje se po prvi put nagrada evropske Akademije za film i Briselske televizije, *Plavi andeo*, u iznosu od 50 000 maraka, reditelju Žaku Dojonu (Jacques Doillon) za film *Mladi Verter*.

1994. godine Berlin je dao retrospektivu filmova Sofije Loren, a na videlo izlazi i novi rat između Berlinale-a i rastućeg festivala u Roterdamu oko eskluзивnog i premijernog prikazivanja određenih filmova kao što je bio film Lordana Zafranovića *Zalazak stoleća*, koji su producenti morali da povuku iz najavljenog programa Roterdama, pod pritiskom organizatora berlinskog Foruma.¹⁵ Uprkos rastućem ugledu Berlinskog festivala (1994. godine evropska asocijacija producenata stavila je Berlin u kategoriju najvažnijih evropskih filmskih festivala na drugo mesto, iza Kana, a ispred Venecije), Berlinale se suočava sa finansijskom krizom – još uvek festival nije subvencionisan od strane državnih resursa, raspolaže sa osam stalno zaposlenih ljudi i mora da od svog budžeta plaća iznajmljivanje prostorija, bioskopskih sala i dolazak stranih gostiju. Međunarodni sponzori i dalje zaobilaze finansijsko ulaganje u festival, a budžet festivala se te 1994. godine smanjuje za čak šest procenata. Strožiji međunarodni propisi ograničili su još više broj mogućih svetskih premijera u zvaničnoj konkurenciji, jer su u igri bili samo filmovi završeni između oktobra i januara. Prostor u kome se godinama održavao filmski sajam, na kojem je po procenama obavljeno transakcija u vrednosti od 40 do 50 miliona dolara, neobjašnjivo je zatvoren. Novinari su već godinama nezadovoljni uslovima rada na festivalu. Moric de Hadeln ulaže enormne napore da održi renome festivala sa smanjenim sredstvima, dok Evropu potresa dolazak nove tehnološke ere u kinematografiju (mogućnosti globalne televizije, satelitske i kablovske, kao enormnog tržišta za eksploataciju filmova) kao i nepodnošljivi primat američkog filma na tržištu. Dodajmo tu i generalno slabu umetničku godinu i rezultat je – vrlo prosečan filmski festival 1995. godine. Napadi na Hadelna su sve češći, a trvenja između Panorame, koja se pokazuje daleko fleksibilnija u selekciji, i Foruma postaju sve žešća.

¹⁵ Protest protiv ovakvog ponašanja berlinskih organizatora, uložili su članovi FIPRESCI žirija u Berlinu te godine, Derek Malcolm (Dereck Malcolm) i Nenad Dukić.

Kakav stav politika ima prema umetnosti možda najbolje ilustruje otvaranje Berlinale-a 1996. godine: publika u dvorani Zoo Palasta, nestrpljivo očekuje početak, ministri i gradonačelnik spremni su da održe govore, ali zavesa se ne diže. Posle dvadeset minuta, stižu Ema Tompson (Emma Thompson) i njen reditelj Ang Li. Ali ni to nije znak za početak. Tek kada se desetak minuta kasnije pojavi uz sevanje bliceva Džon Travolta (John Travolta), Berlinale može da krene. Šta se dogodilo? Gradskoj policiji naređeno je da obezbedi prolaz visokim političarima, ali ne i glumačkim zvezdama, te su gosti bili blokirani u saobraćajnom metežu... gala otvaranje pripalo je filmu *Razum i osećajnost*, što je ocenjeno kao sjajan početak novog festivala. Novinari i gosti bili su smešteni u "Interkontinentalu", gde je bio i festivalski centar, tako da je komfor u sprezi sa zvezdama ¹⁶ prevagnuo u oceni da je festival te godine bio prijatan, luksuzan, uspešan. Film Tima Robinsa *Mrtvi čovek hoda* (*Dead Man Walking*) svojim pogledom na pitanje smrtne kazne, izazvao je veliki pozor, a glavni glumac u filmu, Šon Pen (Sean Penn) je odneo Srebrnog medveda za najbolju mušku ulogu. Džek Lemon (Jack Lemmon) je dobio počasnog Zlatnog medveda za životno delo, kao i reditelj Elija Kazan (Elia Kazan); međunarodnim žirijem je predsedavao Nikita Mihalkov (Mikhalkov), a Gran Pri i Zlatnog medveda za najbolji film odneo je Ang Lijev *Razum i osećajnost*. Problemi Berlinale-a su barem tokom festivala bili potisnuti u stranu...

Integrisanje dve Nemačke, kao i dva Berlina, nije teklo ni glatko ni poletno. 1997. godina je godina političkih igara, programa, debata, diskusija, novih ljudi, starih trzavica, a kada je Berlinale u pitanju, premeštanje festivala u nove prostorije na ambiciozno zamišljenom i budućem najvećem gradilištu u Evropi, Postdamer Placu, razmirice između Foruma i Zvaničnog programa, kao i obnavljanje ugovora dvojici direktora, De Hadelnu i Ulrihu Gregoru, postalo je rak rana za organizatore, tako da su filmovi zaista bili potisnuti u drugi plan. Mogućnost da se Forum odvoji od Berlinale-a i nastavi samostalni život pod drugim datumom, oštro je dočekana u nemačkoj štampi. Selidba na novi Postdamer Plac značilo je višemesečno pregovaranje o boljim uslovima, o novim bioskopskim dvoranama koje će zadovoljiti i brojem sedišta, i zvučnom i tehničkom opremom nivo jednog A festivala, što nije bilo nimalo lako. De Hadeln se s razlogom plašio rizika koji novi prostor može značiti za Berlinale. Prevoz, smeštaj gostiju, prostor za novinare, pres konferencije, svaka sitnica je predstavljala novi problem. Relativno bleđi festival u februaru 1997. godine pamtiće se po američkim filmovima koji dominiraju: Zlatnog medveda dobiće

16 Džulija Roberts (Julia Roberts), Oliver Stoun (Stone), Brus Vilis (Bruce Willis), koji je priredio i koncert za vreme festivala sa suprugom Demi Mur (Moore), Teri Gilijam, (Terry Gilliam), Pol Mazurski (Paul Mazursky), Tim Robins (Robbins), samo su neka od imena koja su 1996. godine prodefilovala Berlinale-om.

Miloš Forman za *Narod protiv Larija Flinta*, Srebrnog tajvanski reditelj Tsai Ming Liang za film *Reka* (*He liu*), Žilijet Binoš (Juliette Binoche) je nagrađena za najbolju žensku ulogu u filmu Entoni Mingele (Anthony Minghella) *Engleski pacijent*, a mladi Leonardo di Caprio za ulogu Romea u *Romeu i Juliji*, američkog reditelja Baza Lurmana (Baz Luhrman).

1998. godina, u najavama festivala u Berlinu deluje kao uspešna festivalska godina. Selekciona komisija obišla je Peking, Budimpeštu, Buenos Aires, Gdanjsk, Hong Kong, Kijev, Kopenhagen, Lisabon, London, Los Angeles, Madrid, Milano, Moskvu, Njujork, Oslo, Pariz, Prag, Rio de Žaneiro, Rim, Šangaj, Sankt Petersburg, Taipei, Tokio, Toronto i Beč, pregledavši 504 filma, od kojih je za zvaničan program odabrano 29. Od rediteljskih imena, najavljeni su Džozel i Etan Koen (Joel i Ethan Coen), Gas van Sant (Gus van Sant), Kventin Tarantino (Quentin Tarantino), Bari Levinson (Barry Levinson), Robert Altman, Džim Šeridan (Jim Sheridan), Nil Džordan (Neil Jordan), Alen Resne (Alain Resnais) i Majkl Vinterbotom (Michael Winterbottom). Klint Istvudov novi film *Ponoć u bašti dobra i zla* (*Midnight in the Garden of Good and Evil*), iako najavljen, povučen je u poslednji čas od strane producenta, iz straha distributera za sudbinu filma, pošto je na domaćem tržištu mlako primljen. Skorcezeov (Martin Scorsese) film *Kundun* takođe je otpao, jer ga je sam reditelj povukao, nezadovoljan neodlučnim stavom organizatora festivala prema pritiscima od strane kineske delegacije, namerene da film zaustavi u festivalskom životu. U ovom slučaju nezadovoljni su bili i Kinezi, koji povlače svoje filmove iz zvaničnog programa. Engleski film *Vrata sudbine* (*Sliding Doors*), Pitera Hauita (Peter Howitt), viden na sve uglednijem festivalu nezavisnog filma u Sandansu, pozvan je da zatvori festival, ali na dan pre prve pres konferencije, producenti povlače film iz "strateških distributerskih razloga"¹⁷. Dodajmo tome i tehnički propust ili nemar zbog koga svi članovi selekcione komisije nisu mogli da pregledaju Beninjijev (Roberto Benigni) film *Život je lep* (*La vita e bella*), pa je film, iako ponuđen Berlinu otišao i pobedio u Kanu, i otkazivanje dolaska velikog broja reditelja, jasno je da je Berlinale ušao u još jednu krizu. Dolazak Roberta de Nira delimično je ublažio nezadovoljstvo. Povednički film, sjajni brazilski prvenac Valtera Saleša (Walter Sales), *Centralna stanica Brazil* (*Central do Brasil*), opravdao je svoju nagradu, kao i *Dobri Vil Hanting*, Gasa Van Santa, koji je scenaristi i glumcu Matu Demonu (Matt Damon) doneo Srebrnog medveda za izuzetan doprinos filmu.

1999. godina je za Berlinale bila svakako dobra godina, u stilu i duhu glamura prošlih dana. Po prvi put u istoriji festivala, politika i umetnost su se udružile, i otvaranju prisustvuje generalni kancelar Gerhard Šreder. Govori se o novom imidžu festivala, gde se susreću Holivud i Evropa, Azija i Amerika,

¹⁷ 50 years Berlinale, ibid., str. 508.

visoko i nisko budžetni filmovi. Od 25 filmova u zvaničnom programu, bilo je čak 13 svetskih premijera i 6 debitantskih ostvarenja. Razočaranje festivalskih organizatora bilo je u opštem niskom kvalitetu ponuđenih filmova iz bivših socijalističkih zemalja, od kojih se nijedna nažalost, nije našla u konkurenciji za nagrade. Mihalkovljev film *Sibirski berberin*, povučen je od strane francuskog koproducenta i ponuđen Kanu; novi Sokurovljev film *Moloh*, takođe je otišao u Kan. Tako su se u konkurenciji našla proverena rediteljska imena kao što su Tavernije (Bertrand Tavernier), Robert Altman, Terens Malik (Terrence Malick), Klod Šabrol (Claude Chabrol), Dejvid Kronenberg (David Cronenberg), uporedo sa debitantima kao što je turska rediteljka Jesim Uštoglu (Yesim Ustaoglu) ili Manuel Viegas. Terens Malik je pobedio filmom *Tanka crvena linija*, dok je utešnu nagradu, Srebrnog medveda za scenario odneo, po mnogima favorit, film Džona Madena (John Madden), *Zaljubljeni Šekspir*.

2000. godina. Pedeseti, jubilarni festival. Postdamer Plac, sa trgom Marlene Ditrih, jedno je od čuda moderne tehnologije. Na nekadašnjoj ničijoj zemlji pokrivenoj snajperskim pogledima, dignut je novi gradski blok, sa najsklupljim stanovima u Berlinu, smaragdni grad, u čijem centru se nalaze novi kompleksi bioskopa i festivalski centar. Okolina Postademr Placa još je u izgradnji, vazduh je ispunjen zvucima gradilišta, pod nogama je pesak, a metalne ograde sa panoima zatvaraju vidik. No, samo srce Postdamer Placa već je poprimilo sračnu, opuštenu berlinsku atmosferu, a ogromni video bim ispred festivalskog centra, omogućava prozeblim prolaznicima da prate konferencije za štampu i vide krupne kadrove zvezda kao što su Oliver Stoun ili Leonardo di Kaprio. Andžeja Vajdu pre projekcije epskog nacionalnog spektakla *Pan Tadeuš*, pozdravljaju stojećim ovacijama. Ležerni direktor Moric de Hadeln, lično dočekuje i predstavlja goste pre svake projekcije. Novinari čekaju u jutranjim redovima da dobiju karte na osnovu svojih propusnica. Što se tiče berlinske publike, karte su rasprodate za sve projekcije. Dnevni festivalski bilten radi časopis Moving Pictures na dva jezika. Član FIPRESCI žirija je Bora Anđelić. U konkurenciji je sedam američkih filmova, među kojima *Talentovani gospodin Ripli*, Antonija Mingele, *Američki psiho*, Meri Heron (Mary Harron), *Bilo koja nedelja* (Any Given Sunday), Olivera Stouna (Oliver Stone), *Plaža* Deni Bojla (Denny Boyle), *Uragan*, Normana Džuisona (Norman Jewison), i dobitnik Zlatnog medveda 2000, *Magnolija*, Pola Tomasa Andersona (Paul Thomas Anderson). Kao potpuni kontrast ovim ostvarenjima, u zvaničnom programu našli su se i intimistički, poludokumentarni turski film *Mayis sikintisi*, kineski film reditelja Suna Žoua (Sun Zhou) *Razbijajući tišinu* (Braking the Silence) i *Ruska pobuna* Aleksandra Proškina (Aleksandr Proshkin). Konačno, u konkurenciji je i jedan naš film – *Nebeska udica*, Ljubiše Samardžića, neobično toplo primljen od strane publike. Nemački film, Vima Vendersa (Wim Wenders) *Hotel od milion dolara*, otvorio je jubilarni festival, priređen je omaž

Žani Moro (Jeanne Moreau) i Robertu de Niro, a u skladu sa tehnološkom budućnošću XXI veka, program retrospektive je bio posvećen androidima, robotima i drugim androgenim bićima na filmu, od *Istrebljivača*, *Robokopa*, *Terminatora*, do *Pinokija*...; prikazano je 17 filmova Roberta de Nira, 17 filmova Žane Moro, 14 filmova za decu, 52 u Retrospektivi, 89 u Forumu, 54 u Panorami i 29 u zvaničnoj konkurenciji. Ukupno, pedeseti jubilarni Berlinale beleži impresivnu brojku od 272 prikazana filma.

I poslednja vest iz Berlina: SPIO, vodeća organizacija nemačke kinematografije, ulaže u aprilu 2000. godine oštri protest zbog nekorektnog načina na koji je organizacija Berlinski Festival LTD. obavestila Morica de Hadelna o raskidu njegovog ugovora kao izvršnog direktora Berlinale-a. Moric de Hadeln je posle trideset godina vođenja Berlinale-a otišao, uspevši da preseli festival u novi dom na Postdamer Placu i pomirivši politiku sa kulturom. Novi naslednik još je nepoznat javnosti. Surovo i realno, ili, kako je rečeno još sedamdesetih godina, ništa u filmu nije večno uklesano u mramor....

LITERATURA:

Jacobsen, Wolfgang, 50 years BERLINALE, Nicolai, Berlin 2000

Katalozi FEST-a od 1971-1998.

Za izradu ovog rada korišćeni su i intervjui sa svedocima i jugoslovenskim učesnicima Berlinale-a, kao i kritički prikazi festivala u domaćoj štampi.

Maja Volk Živković

FIFTY YEARS OF THE BERLIN FILM FESTIVAL

Summary

The founding of the Berlin Film Festival in 1951 was undertaken partially in order to reinvest Berliners with the dignity they lost with the defeat in the Second World War, and partially because Berlin was seen as the ideal place from which American films and the idea of the 'free world' could be launched onto the European market. Dr Alfred Bauer came to preside over the institution, and during the next 25 years managed quite successfully its unfolding, creating for it a specific identity out of a balance struck between the other two major A league festivals, in Venice and Cannes. Two years after its founding the Festival gained the status of an international competition. The divided city best exemplified the tension between the East and the West. The international press was still anti-German, while native producers thought that the Festival endangered the reconstruction of the film industry of Berlin, Europe's former film capital. The Festival began to pick up glamour in 1954, when the first stars came to attend it: Paula Vesli, Sofija Loren, Gina Lollobrigida...